

MONITUM.

Libellus a nobis infra positus, in omnibus Operum Ambrosianorum editionibus libros Hexaemeron proxime sequitur; sed veteres editiones prudentem ac necessariam cautionem adhibuerant hisce verbis, qui sancto Ambrosio auctori a quibusdam ascribitur: at Romana, iisdem verbis e medio sublatis, eundem tractatum sine ulla restrictione sancto Doctori adjudicavit. Verumtamen nihil videat oportet in Ambrosianis lucubrationibus, qui hanc illius esse sibi persuadeat. Nam præterquam quod nihil usquam Ambrosiani spirat, certissimum est centonem esse, cujus prima ac postrema pars invenitur apud Alcuinum sub hoc lemmate: *Dicta beati Albini levitæ super illud Geneseos, Faciamus hominem (Gen. 1, 26), etc.*; item in libro *de Spiritu et Anima* ad calcem tomi sexti Augustiniani edito: nec non sententiæ aliquot in tractatu Paulini Aquileiensis *de salutaribus Documentis*, qui etiam in eadem Appendice Augustiniana continetur. Quod vero ad partem intermediam, ab illis nimirum verbis, *et ideo, dilectissime fili*, usque ad alia illa, *o dilectissime fili, habeto*, quam suspicamur auctoris esse ipsomet Alcuino ut obscurioris, ita et posterioris; cum prope major sit aliis duabus, nec ipsam alibi reperire nobis licuerit, ut totam opellam retineremus, ne causa fuit.

DE DIGNITATE CONDITIONIS HUMANÆ LIBELLUS.

611 CAPUT PRIMUM. — *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1, 26).* Tanta itaque dignitas humanæ conditionis esse cognoscitur, ut non solo jubentis sermone, sicut alia sex dierum opera, sed consilio sanctæ Trinitatis, et opere majestatis divinæ creatus sit homo; ut ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet suo conditori, dum tantum in conditione mox dignitatis privilegium præstitit ei conditor; ut tanto ardentius amaret conditorem, quanto mirabilius se ab eo esse conditum intelligeret: nec ob hoc solum quod consilio sanctæ Trinitatis sic excellenter a conditore conditus est, sed etiam quod ad imaginem et similitudinem suam ipse creator omnium eum creavit, quod nulli alii ex creaturis donavit.

CAPUT II.—Quæ imago diligentius ex interioris hominis nobilitate est consideranda. Primo quidem quod sicuti Deus unus semper ubique totus est, omnia vivificans, movens et gubernans, sicut Apostolus confirmat quod: « In eo vivimus, movemur et sumus (Act. xvii, 28); » sic anima in suo corpore ubique tota viget, vivificans illud, movens et gubernans. Nec enim in majoribus corporis sui membris major, et in minoribus minor: sed in minimis tota, et in maximis tota. Et hæc est imago unitatis omnipotentis Dei, quam anima habet in se.

Quæ quoque quamdam sanctæ Trinitatis habet imaginem. Primo in eo quia sicut Deus est, vivit et sapit; ita anima secundum suum modum est, vivit et sapit. Est quoque et alia trinitas in ea, qua ad imaginem sui conditoris perfectæ quidem et summæ Trinitatis, quæ ex Patre et Filio et Spiritu

A sancto condita est: et licet unius illa naturæ, tres tamen in se dignitates habet, id est, intellectum, voluntatem, et memoriam. Quod idem, licet aliis verbis, in Evangelio designatur, cum dicitur: « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota mente tua (Matth. xxii, 37), » id est, ex toto intellectu, et ex tota voluntate, et ex tota memoria. Nam sicut ex Patre generatur Filius, et ex Patre Filioque procedit Spiritus sanctus; ita ex intellectu generatur voluntas, et ex his item ambobus procedit memoria, sicut facile a sapiente quolibet intelligi potest; nec enim anima perfecta esse sine his tribus, nec horum trium unum aliquod, quantum ad suam pertinet beatitudinem, sine aliis duobus integrum constat: B et sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est, non tamen tres dii sunt, sed unus Deus tres habens personas; ita et anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non tamen tres animæ in uno corpore, sed una anima tres habens dignitates. Atque in his tribus ejus imaginem mirabiliter gerit in sua natura noster interior homo, ex quibus quasi excellentioribus animæ dignitatibus jubemur diligere conditorem; ut in quantum intelligitur, diligatur: et quantum diligatur, semper in memoria habeatur. Nec solus sufficit de eo intellectus, nisi fiat in amore ejus voluntas: imo nec hæc duo sufficiunt, nisi memoria addatur, qua semper in mente intelligentis et diligentis maneat Deus; ut sicut non potest esse momentum, quo homo non utatur vel fruatur Dei bonitate et misericordia; ita nullum debeat esse momentum, quo præsentem eum non habeat memoria.

Et ideo, dilectissime fili (1), juste mihi videtur dictum interiorem hominem imaginem esse Dei; anima enim nominatur totus interior homo, qua vivificatur, regitur, continetur lutea illa massa humectata succis, ne arefacta dissolvatur. Deus dicitur vis illa ineffabiliter magna, et innumerabiliter sapiens, ut scriptum est: « Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus (*Psal.* cXLVI, 6); » et incomparabiliter suavis, ut alibi dicit: « Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus (*Psal.* cXLIV, 9). » Ex qua, et per quam, et in qua sunt omnia, quæ sunt; reguntur omnia, quæ sunt; continentur omnia, quæ sunt: omnia dico ipsam universitatem, quæ est totum, quod aliud est, quam ipse qui fecit, et non est factus: sed ipse est ex quo, et qui ex eo, et quo (2); quod Deus ex quo est, Pater dicitur a nobis pauperibus sensu, pauperioribus verbis; quod qui ex eo, Filius dicitur: quod quo Spiritus sanctus. Ideo autem dicitur Deus Pater; quia ipse est ex quo, et sapientia est, qua ordinantur omnia: et dilectio, qua se volunt omnia ita manere, ut ordinata sunt. Ex quo ergo, et qui ex eo, 612 et quo se diligunt, ipsa duo tria sunt, et illa tria ideo unum; quia sic sunt ex uno illa duo, ut tamen ab ipso non sint separata: sed ex ipso sunt, quia non a se: et in ipso, quia non separata: et ipsum ipsa quod ipse, et ipsum ipse quod ipsa; et non ipsum ipsa qui ipse, et non ipsa ipse quæ ipsa. Vis ista Deus est (3), et ipse Deus tria est, et unumquodque horum trium Deus est, et omnia tria illa non dii, sed Deus est.

Ad imaginem ergo suam conditor, ut dictum est, fecit animam hominis, quæ tota dicitur anima. Non autem aliud hominis quam animam significo, cum mentem dico: sed propter aliud animam, et propter aliud mentem. Nam totum quod vivit, hominis anima est: cum autem anima in se agit se, et ex se, et per se, sola mens dici solet: sensus vero ad sua ministeria implens, consuetius anima dicitur. Mens ergo scire gignit, et amat scire, quod scit. Non illud scire dico, quo repente scitur res aliqua, quæ ante nesciri putabatur: sed illud, unde et aliquid et omne quidquid scitur vel nescitur, sciri potest. Illud ergo scire mens gignit, et cum genitum est, scientia potest dici. Sunt ergo jam duo, mens, et quod ipsa mens scit: restat tertium utriusque commune. Omnis mens quidquid scit, amat scire. Amor non minus quam inter duos est, amantem, et quod amatur. Unus est ergo amborum amor, qui et tertius est. Non autem potest negari hoc totum unam esse animam, et unam animam hæc tria esse; sicut enim hæc tria vere una anima sunt, sic non minus vere una anima est hoc unum et hoc alterum et hoc tertium.

Comparet igitur se hæc creatura tam eminens

(1) *Dilectissime fili*, hanc apostrophem hic et infra iterum ac tertio Rom. editio jugularat.

(2) Rom. edit. *ex quo, per quem, et in quo*.

A Creatori suo supereminenti sibi, excepto hoc, et multum supra se amoto, quod omnis bonitas, et omne bonum, et omnis bonitatis et boni dulcedo Creatoris a se ipso est: creatura vero non solum quod est, sed etiam quod talis est, ab alio est, non a se: et ipse quod est, semper est. Licet et ipsa anima modo quodam suo incommutabilis est; nam semper anima est, postquam esse cæperit, et scit, et scire vult. Comparet ergo, ut dixi, se anima eo modo, quo potest, creatori suo; ut dicatur mens Pater, quia gignit scire: dicatur scire Filius, quia ex alio est, et non est aliud, quam ipsum quod ipse est, ex quo est: dicatur amor Spiritus sanctus, quia amborum est eorum, qui se amant. Unde in nostris Scripturis sæpius amor, id est, B charitas, quæ in Deo est erga nos, et quæ a nobis in Deum, Spiritus ipse appellatur: et hæc de imagine, o dilectissime fili, habeto.

CAPUT III. — Nunc vero de similitudine aliqua intellige, quæ minoribus cernenda est; ut sicut Deus Creator, qui hominem ad similitudinem suam creavit, est charitas, est bonus et justus, patiens atque mitis, mundus et misericors, et cætera virtutum sanctarum insignia, quæ de eo leguntur: ita homo creatus est, ut charitatem haberet, ut bonus esset et justus, ut patiens atque mitis, mundus et misericors foret. Quas virtutes quanto plus quisque in seipso habet, tanto propius est Deo, et majorem sui conditoris gerit similitudinem. Si vero, quod absit, aliquis per devia vitiorum, et divortia criminum ab hac nobilissima sui conditoris similitudine degener oberrat, tunc fiet de eo quod scriptum est: « Et homo cum in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis (*Psal.* XLVIII, 13). »

Qui major honor potuit homini esse, quam ut ad similitudinem sui factoris conderetur, et eisdem virtutum vestimentis ornaretur; quibus et conditor, de quo legitur: « Dominus regnavit, decorem indutus est (*Psal.* xcii, 1), » id est, omnium virtutum splendore, et totius bonitatis decore ornatus? Vel quod majus homini potest esse dedecus, aut infeliciores miseria, quam ut hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem et irrationabilem brutorum jumentorum delabatur similitudinem?

D Quapropter, o dilectissime, quisque diligentius attendat primæ conditionis suæ excellentiam, et venerandam in seipso sanctæ Trinitatis imaginem agnoscat, honoremque similitudinis divinæ ad quem creatus est, nobilitate morum, exercitio virtutum, dignitate meritorum habere contendat; ut quando appareat qualis sit, tunc similis ei appareat (*I Joan.* iii, 2), qui se mirabiliter ad similitudinem suam in primo Adam condidit, mirabiliusque in secundo reformavit.

(3) Eadem edit., *et non ipsa quæ ipsa. Ista duo Deus est*.